Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
PRIITA PIKAMÄEGO
przedstawiona w dniu 4 marca 2020 r.[1]

Sprawa C-402/19

LM
przeciwko
Centre public d'action sociale de Seraing

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez cour du travail de Liège (trybunał pracy w Liège, Belgia)]

Odesłanie prejudycjalne – Polityka imigracyjna – Powrót nielegalnie przebywających obywateli państwa trzeciego – Rodzic małoletniego dziecka cierpiącego na poważną chorobę, które osiągnęło pełnoletniość w trakcie procedury odwoławczej dotyczącej oddalenia wniosku o zezwolenie na pobyt – Nakaz opuszczenia terytorium – Dyrektywa 2008/115 – Artykuł 13 – Środek zaskarżenia do sądu ze skutkiem zawieszającym – Artykuł 14 – Gwarancje w oczekiwaniu na powrót – Podstawowe warunki bytowe – Przyznanie pomocy społecznej rodzicowi – Karta praw podstawowych Unii Europejskiej – Artykuł 7, 24 i 47 – Stosunek zależności między rodzicem a ciężko chorym dzieckiem

1. Czy zapewnienie zaspokojenia podstawowych warunków bytowych ciężko chorego, nielegalnie przebywającego obywatela państwa trzeciego w okresie zawieszenia wydalenia w wyniku odwołania od decyzji nakazującej powrót powinno zostać rozszerzone na jego ojca, obywatela państwa trzeciego, którego obecność u boku dziecka została uznana za niezbędną ze względów medycznych?

2. Zasadniczo tak brzmi pytanie skierowane do Trybunału, który będzie musiał dokonać wykładni przepisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/115 z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie wspólnych norm i procedur stosowanych przez państwa członkowskie w odniesieniu do powrotów nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich[2], w zakresie skuteczności odwołania od decyzji nakazującej powrót oraz gwarancji w oczekiwaniu na powrót, w związku, między innymi, z art. 7 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą").

I. Ramy prawne

A. Prawo Unii

3. Motyw 12 dyrektywy 2008/115 ma następujące brzmienie:

„Sytuacja obywateli państw trzecich, którzy przebywają nielegalnie, ale nie mogą jeszcze zostać wydaleni, powinna zostać uregulowana. Ich podstawowe warunki bytowe powinny zostać określone zgodnie z prawem krajowym. […]"

1 Język oryginału: francuski.
2 Dz.U. 2008, L 348, s. 98.

4. Artykuł 3 pkt 3–5 tej dyrektywy stanowi:

„Do celów niniejszej dyrektywy stosuje się następujące definicje:

[…]

3) »powrót« oznacza powrót obywatela państwa trzeciego – wynikający z dobrowolnego lub przymusowego wykonania zobowiązania do powrotu – do:

   – jego/jej państwa pochodzenia, lub

   – kraju tranzytu, zgodnie ze wspólnotowymi lub dwustronnymi umowami o readmisji lub z innymi porozumieniami, lub

   – innego państwa trzeciego, do którego dany obywatel państwa trzeciego zdecyduje się dobrowolnie powrócić i przez które zostanie przyjęty;

4) »decyzja nakazująca powrót« oznacza decyzję administracyjną lub orzeczenie sądowe, w których stwierdza się lub uznaje, że obywatel państwa trzeciego przebywa w państwie członkowskim nielegalnie, oraz nakłada się lub stwierdza zobowiązanie do powrotu;

5) »wydalenie« oznacza wykonanie zobowiązania do powrotu, czyli fizyczny przewóz osoby poza terytorium państwa członkowskiego;

5. Zgodnie z art. 5 tej dyrektywy:

„Wprowadzając w życie niniejszą dyrektywę, państwa członkowskie należycie uwzględniają:

a) dobro dziecka;

b) życie rodzinne,

[…]”.

6. Artykuł 9 ust. 1 tej samej dyrektywy stanowi, że państwa członkowskie przesuwają wydalenia:

„[…]

b) dopóki obowiązuje zawieszenie wykonania decyzji nakazującej powrót, przyznane zgodnie z art. 13 ust. 2”.

7. Artykuł 13 dyrektywy 2008/115 w swoich ust. 1 i 2 wskazuje:

„1. Dany obywatel państwa trzeciego otrzymuje możliwość skorzystania ze skutecznych środków odwoławczych, aby zaskarżyć decyzje dotyczące powrotu, o których mowa w art. 12 ust. 1, przed właściwym organem sądowym lub administracyjnym lub właściwym podmiotem złożonym z osób bezstronnych i posiadających gwarancje niezależności.

2. Organ lub podmiot, o którym mowa w ust. 1, jest właściwy w sprawie ponownego rozpatrzenia decyzji dotyczących powrotu, o których mowa w art. 12 ust. 1, i może między innymi tymczasowo zawiesić ich wykonanie, chyba że takie tymczasowe zawieszenie ma już zastosowanie na mocy prawa krajowego”.

8. Artykuł 14 ust. 1 tej dyrektywy stanowi:

„Z wyłączeniem sytuacji, objętych art. 16 i 17, państwa członkowskie zapewniają, by następujące zasady były brane pod uwagę, tak dalece jak to możliwe, w odniesieniu do obywateli państw trzecich w okresie przed upływem terminu dobrowolnego wyjazdu, wyznaczonego zgodnie z art. 7 oraz przed upływem okresu, na jaki wstrzymano wydalenie, zgodnie z art. 9:

a) utrzymana jest jedność rodziny w odniesieniu do członków rodziny znajdujących się na terytorium państw członkowskich;

b) zapewniona jest opieka zdrowotna w nagłych wypadkach oraz leczenie chorób w podstawowym zakresie;

c) małoletnim zapewniony jest dostęp do podstawowego systemu edukacji w zależności od długości ich pobytu;

d) uwzględnione są szczególne potrzeby osób wymagających szczególnego traktowania".

B. Prawo belgijskie

9. Artykuł 57 ust. 2 loi organique du 8 juillet 1976 des centres publics d'action sociale (ustawy organicznej z dnia 8 lipca 1976 r. o publicznych ośrodkach opieki społecznej, Moniteur belge z dnia 5 sierpnia 1976 r., s. 9876) stanowi:

„Na zasadzie odstępstw od innych przepisów niniejszej ustawy, misja publicznego ośrodka opieki społecznej ogranicza się do:

1° przyznania pilnej pomocy medycznej cudzoziemcowi przebywającemu nielegalnie w Królestwie;

[…]".

II. Postępowanie główne i pytanie prejudycjalne

10. W dniu 20 sierpnia 2012 r. LM złożył we własnym imieniu oraz w imieniu R, swojej w tym czasie nieletniej córki, wnioski o zezwolenie na pobyt ze względów medycznych, uzasadnione tym, że cierpi ona na wiele poważnych chorób.

11. Wniosek ten w dniu 6 marca 2013 r. został uznany za dopuszczalny i w związku z tym LM otrzymał pomoc społeczną z centre public d'action sociale de Seraing (publicznego ośrodka opieki społecznej w Seraing, Belgia, zwanego dalej „CPAS").

12. Właściwy organ wydał i następnie cofnął kolejno trzy decyzje oddalające złożone przez LM wnioski o zezwolenie na pobyt. W dniu 8 lutego 2016 r. wydano czwartą decyzję o oddaleniu tych wniosków. Ponadto, decyzji tej towarzyszył nakaz opuszczenia terytorium Belgii.

13. W dniu 25 marca 2016 r. LM wniósł do conseil du contentieux des étrangers (sądu ds. cudzoziemców, Belgia) skargę o stwierdzenie nieważności i zawieszenie wykonania ostatniej decyzji odmownej oraz nakazu opuszczenia terytorium.

14. CPAS cofnął LM świadczenie z pomocy społecznej ze skutkiem od dnia 26 marca 2016 r., czyli od dnia, w którym upłynął wyznaczony termin dobrowolnego wyjazdu, natomiast zainteresowana, z uwagi na nielegalny charakter pobytu na terytorium belgijskim, była uprawniona tylko do pilnej pomocy medycznej, która została jej przyznana ze skutkiem od dnia 22 marca 2016 r.

15. Po złożeniu do tribunal du travail de Liège (sądu pracy w Liège, Belgia) wniosku o zastosowanie środków tymczasowych w stosunku do decyzji o odebraniu LM prawa do pomocy społecznej, wypłata pomocy społecznej została przywrócona.

16. Dwiema decyzjami z dnia 16 maja 2017 r. CPAS ponownie cofnął z dniem 11 kwietnia 2017 r. pomoc społeczną dla LM z dniem 11 kwietnia 2017 r., uzasadniając to tym, że jego córka w tym dniu osiągnęła pełnoletniość. Od dnia 11 kwietnia 2017 r. córka skarżącego w postępowaniu głównym otrzymuje pomoc społeczną według stawki przyznawanej osobom samotnym powiększoną o świadczenia rodzinne przysługujące ze względu na niepełnosprawność.

17. LM złożył odwołanie od decyzji CPAS z dnia 16 maja 2017 r. do tribunal du travail de Liège (sądu pracy w Liège). Wyrokiem z dnia 16 kwietnia 2018 r. sąd ten orzekł, że cofnięcie pomocy społecznej jest prawnie uzasadnione od dnia, w którym R osiągnęła pełnoletniość, ponieważ sam skarżący nie znajduje się w stanie zdrowia uzasadniającym odstępstwo od prawa belgijskiego.

18. W dniu 22 maja 2018 r. LM odwołał się od tego wyroku do sądu odsyłającego.

19. Sąd ten podkreśla, że z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (zwanego dalej „ETPC") wynika, że stosunki między rodzicami a dorosłymi dziećmi mogą być chronione przez prawo do życia rodzinnego, gdy wykazano istnienie dodatkowych elementów zależności między nimi. Zauważa, że przewidywalne pogorszenie się stanu zdrowia R w przypadku jej powrotu do kraju pochodzenia wydaje się odpowiadać pod każdym względem poważnemu charakterowi wymaganemu dla uznania, że jej wydalenie naraziłoby ją na nieludzkie lub poniżające traktowanie. Ponadto zauważa, że wobec tego stanu zdrowia obecność ojca u jej boku jest tak samo niezbędna, jak wtedy, gdy była nieletnia.

20. W tym kontekście, sąd ten uważa, że chociaż odmowa przyznania pomocy społecznej dla LM nie może sama w sobie stanowić naruszenia tego prawa, to jednak odmowa ta może pozbawić LM środków niezbędnych do utrzymania wsparcia i fizycznej obecności przy R.

21. W tych okolicznościach cour du travail de Liège (trybunał pracy w Liège, Belgia) postanowił zawiesić postępowanie i skierować do Trybunału następujące pytanie prejudycjalne:

„Czy art. 57 § 2 akapit pierwszy pkt 1 loi organique belge du 8 juillet 1976 des centres publics d'action sociale (belgijskiej ustawy organicznej z dnia 8 lipca 1976 r. o publicznych ośrodkach opieki społecznej) jest sprzeczny z art. 5 i 13 dyrektywy [2008/115] w związku z art. 19 ust. 2 oraz art. 47 [karty], jak również w związku z art. 14 ust. 1 lit. b) tej dyrektywy oraz art. 7 i [12] [karty] w rozumieniu nadanym im przez wyrok [z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C 562/13, EU:C:2014:2453)]:

– po pierwsze, w zakresie, w jakim prowadzi on do pozbawienia obywatela państwa trzeciego, który przebywa nielegalnie na terytorium państwa członkowskiego, możliwości zapewnienia mu, tak dalece, jak to możliwe, zaspokojenia podstawowych warunków bytowych w okresie rozpatrywania wniesionej przez niego w imieniu własnym oraz w imieniu dziecka wówczas jeszcze małoletniego, jako jego przedstawiciel, skargi o stwierdzenie nieważności i zawieszenie skierowanej przeciwko decyzji nakazującej im opuszczenie terytorium państwa członkowskiego,

– biorąc pod uwagę że, po drugie, dziecko, aktualnie pełnoletnie, cierpi na poważną chorobę, że wykonanie tej decyzji może narazić je na poważne ryzyko ciężkiego i nieodwracalnego pogorszenia stanu zdrowia oraz że obecność rodzica przy pełnoletnim dziecku jest w ocenie lekarzy niezbędna

ze względu na szczególną podatność dziecka na zagrożenia związane z jego stanem zdrowia (nawracające ataki anemii sierpowatej i konieczność interwencji chirurgicznej w celu uniknięcia paraliżu)?"

III. Postępowanie przed Trybunałem

22. Uwagi zostały przedstawione przez rząd belgijski i niderlandzki oraz przez Komisję Europejską.

IV. Analiza

A. W przedmiocie dopuszczalności pytania prejudycjalnego

23. Po pierwsze, rząd belgijski twierdzi, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest niedopuszczalny w zakresie, w jakim dotyczy on zgodności przepisu prawa krajowego z różnymi przepisami dyrektywy 2008/115 i postanowieniami karty, podczas gdy nie istnieje żaden związek między sytuacją skarżącego a prawem Unii, ponieważ sytuacja ta nie dotyczy ani art. 14 tej dyrektywy ani art. 19 karty.

24. O ile prawdą jest, że pytanie zadane przez sąd krajowy sformułowane jest w taki sposób, aby Trybunał wypowiedział się w przedmiocie zgodności przepisu prawa krajowego z prawem Unii, co nie należy do jego kompetencji w postępowaniu prejudycjalnym, o tyle zgodnie z utrwalonym orzecznictwem do Trybunału należy w takiej sytuacji udzielenie sądowi odsyłającemu wskazówek dotyczących wykładni prawa Unii, które umożliwią mu ocenę zgodności przepisu prawa krajowego z prawem Unii [3].

25. Ponadto należy zauważyć, że w swoim pytaniu sąd odsyłający dąży przede wszystkim do ustalenia, czy sytuacja skarżącego w postępowaniu głównym jest objęta zakresem stosowania art. 14 dyrektywy 2008/115. Zatem argument rządu belgijskiego dotyczący niestosowania tego przepisu, a ogólniej rzecz biorąc, braku jakiegokolwiek związku z prawem Unii, jest nierozerwalnie związany z odpowiedzią, której należy udzielić na to pytanie co do istoty i nie może w związku z tym prowadzić do niedopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym [4].

26. Po drugie, trzeba zauważyć, że rząd belgijski stwierdził w swoich uwagach, że zezwolenie na pobyt, na okres jednego roku z możliwością przedłużenia, zostało ostatecznie udzielone LM i jego córce w dniu 17 maja 2019 r. i że wspomniany rząd belgijski nie wywodzi z tego stanu rzeczy żadnych wniosków co do dopuszczalności pytania prejudycjalnego.

27. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, zarówno z brzmienia, jak i z systematyki art. 267 TFUE wynika, że postępowanie prejudycjalne zakłada rzeczywistą zawisłość przed sądami krajowymi sporu, w ramach którego sądy te będą zobowiązane wydać orzeczenie, które będzie mogło uwzględniać orzeczenie Trybunału wydane w trybie prejudycjalnym. Zawisłość sporu w postępowaniu głównym Trybunał może zatem badać z urzędu [5].

28. W niniejszej sprawie należy podkreślić, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym pochodzi od sądu orzekającego w zakresie ubezpieczeń społecznych, rozpatrującego odwołanie od decyzji CPAS o odebraniu skarżącemu w postępowaniu głównym pomocy społecznej ze skutkiem od dnia 11 kwietnia 2017 r., czyli od dnia, w którym jego córka osiągnęła pełnoletniość. W aktach

3 Zobacz podobnie wyrok z dnia 15 maja 2014 r., Almos Agrárkülkereskedelmi (C-337/13, EU:C:2014:328, pkt 18).

4 Wyrok z dnia 17 stycznia 2019 r., KPMG Baltics (C-639/17, EU:C:2019:31, pkt 11 i przytoczone tam orzecznictwo).

5 Wyrok z dnia 19 czerwca 2018 r., Gnandi (C-181/16, EU:C:2018:465, pkt 31).

przedłożonych Trybunałowi nie ma nic, co sugerowałoby, że uregulowanie pobytu LM i jego córki weszło w życie przed dniem 17 maja 2019 r., tj. przed datą wydania zainteresowanym osobom zezwolenia na pobyt, i towarzyszyło mu uznanie praw socjalnych LM z mocą wsteczną od dnia 11 kwietnia 2017 r., czego dowodem jest wypłata wyrównania świadczeń za okres pomiędzy dwoma wyżej wymienionymi datami.

29. Można zatem uznać, że w ten sposób ostał się jeden przedmiot sporu w postępowaniu głównym, a mianowicie uznanie statusu LM jako osoby korzystającej z pomocy społecznej ze skutkiem od dnia 11 kwietnia 2017 r., w odniesieniu do którego sąd odsyłający ma orzekać, oraz że odpowiedź Trybunału na zadane pytanie jest nadal niezbędna dla rozstrzygnięcia tego sporu [6]. W związku z tym należy orzec w przedmiocie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

30. Po trzecie, bezsporne jest, że tym samym orzeczeniem sąd odsyłający skierował pytania prejudycjalne zarówno do Trybunału, jak i do belgijskiego Cour constitutionnelle (trybunału konstytucyjnego), mające na celu ocenę zgodności spornych w postępowaniu głównym przepisów belgijskich z belgijską konstytucją, przy czym pytanie skierowane do sądu krajowego zgodnie z treścią postanowienia odsyłającego ma charakter priorytetowy. Wydaje się zatem, że uznanie niekonstytucyjnego charakteru tego ustawodawstwa mogłoby pozbawić niniejszą sprawę jakiegokolwiek przedmiotu. Należy stwierdzić, że na tym etapie postępowania nie zapadło żadne orzeczenie belgijskiego Cour constitutionnelle (trybunału konstytucyjnego).

B. W przedmiocie pytania prejudycjalnego

31. Z pierwszego czytania pytania prejudycjalnego skierowanego do Trybunału wynika, że sąd odsyłający rozważa zgodność przepisu krajowego w sprawie warunków, na jakich obywatel państwa trzeciego może korzystać z gwarancji, które mu przyznaje prawo Unii w oczekiwaniu na powrót, w tym przypadku w art. 14 dyrektywy 2008/115, a w szczególności z zapewnienia zaspokojenia jego podstawowych warunków bytowych w czasie rozpoznawania odwołania wniesionego w jego imieniu i w imieniu jego nadal małoletniego dziecka od decyzji nakazującej im opuszczenie terytorium państwa członkowskiego.

32. Określenie dokładnego zakresu wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, którego treść jest stosunkowo złożona, wymaga jednak uwzględnienia ogółu przepisów prawa Unii, o których w nim mowa, a mianowicie art. 5, 13 i 14 dyrektywy 2008/115 oraz art. 7, 12, 19 i 47 karty, oraz przytoczonego również wyroku Trybunału z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453).

33. W wyroku tym Trybunał stwierdził, po pierwsze, że odwołanie wniesione przez obywatela państwa trzeciego od decyzji nakazującej powrót, której wykonanie może narazić go na poważne ryzyko ciężkiego i nieodwracalnego pogorszenia jego stanu zdrowia, powinno zostać uznane za wywierające skutek zawieszający z mocy prawa, i, po drugie, że rzeczony obywatel powinien mieć prawo do tego, aby zapewnić mu zaspokojenie podstawowych warunków bytowych w czasie przesunięcia jego wydalenia po wniesieniu tego odwołania.

34. Wydaje się zatem, że kwestia gwarancji w oczekiwaniu na powrót, określonych w art. 14 dyrektywy 2008/115, jest nierozerwalnie związana z kwestią dotyczącą prawa do skutecznego środka prawnego w odniesieniu do decyzji nakazującej powrót, przewidzianego w art. 13 tej dyrektywy, przy czym związek ten opiera się na warunkach określonych w art. 9 ust. 1 lit. b) wspomnianej dyrektywy, zgodnie z którym państwa członkowskie przesuwają termin wydalenia dopóki obowiązuje zawieszenie wykonania decyzji nakazującej powrót, przyznane zgodnie z art. 13 ust. 2 tej dyrektywy.

6 Zobacz podobnie wyrok z dnia 10 maja 2017 r., Chavez-Vilchez i in. (C-133/15, EU:C:2017:354, pkt 51).

35. Aby odpowiedzieć na pytanie prejudycjalne zadane Trybunałowi należy zatem najpierw ustalić, czy odwołanie wniesione przez rodzica ciężko chorego dziecka od decyzji nakazującej powrót, której wykonanie może narazić to dziecko na poważne ryzyko ciężkiego i nieodwracalnego pogorszenia jego stanu zdrowia, powinno zostać uznane z mocy prawa za mające skutek zawieszający, jeżeli stwierdzono, że jego obecność przy dziecku jest niezbędna[7].

1. W przedmiocie uznania skutku zawieszającego z mocy prawa odwołania od decyzji nakazującej powrót złożonego przez rodzica poważnie chorego dziecka

36. Przed zbadaniem ewentualnych podstaw prawnych dla uznania takiego skutku konieczne jest przeanalizowanie uwag rządu belgijskiego dotyczących istoty tej kwestii.

a) W przedmiocie uwag rządu belgijskiego

37. Po pierwsze, literalne odczytanie uwag rządu belgijskiego wskazuje na jego dążenie do ustalenia pełnej zgodności ustawodawstwa krajowego z prawem Unii.

38. Z jednej strony podniesiono, że art. 57 ust. 2 ustawy organicznej z dnia 8 lipca 1976 r., zgodnie z jego wykładnią przedstawioną przez Cour constitutionnelle (trybunał konstytucyjny), nie stoi w sprzeczności z celami dyrektywy 2008/115, ponieważ trybunał ten przewiduje uwzględnianie szczególnej sytuacji rodzinnej dziecka, zarówno małoletniego, jak i pełnoletniego, przy rozstrzyganiu o przyznaniu pomocy społecznej zainteresowanemu.

39. Z drugiej strony stwierdza się, że procedury wewnętrzne zapewniają skuteczny środek prawny w rozumieniu prawa Unii, co zostało stwierdzone przez Cour constitutionelle (trybunał konstytucyjny) w wyroku z dnia 18 lipca 2019 r., gdyż wobec środków polegających na wydaleniu i odesłaniu przysługuje odwołanie w trybie pilnym do conseil du contentieux des étrangers (sądu ds. cudzoziemców) mające z mocy prawa skutek zawieszający.

40. Ta argumentacja rządu belgijskiego wymaga ode mnie przedstawienia następujących uwag.

41. Zauważam, przede wszystkim, że z uwag wspomnianego rządu jasno wynika, że na mocy prawa krajowego nielegalnie przebywający rodzic nieletniego albo pełnoletniego dziecka nie może ubiegać się, we własnym imieniu, o żadną pomoc społeczną inną niż pilna pomoc medyczna. To właśnie w kwestii zgodności takich przepisów z prawem Unii sąd odsyłający zwraca się do Trybunału z pytaniem o sytuację rodzica ciężko chorego dziecka, który wniósł, w imieniu własnym i swojego dziecka, odwołanie od dotyczących ich decyzji nakazujących powrót.

42. Jeśli chodzi następnie o odniesienia do orzeczeń belgijskiego Cour constitutionnel (trybunału konstytucyjnego), z utrwalonego orzecznictwa wynika, że art. 267 TFUE przyznaje sądom krajowym jak najszersze uprawnienia do zwrócenia się do Trybunału, jeżeli uznają one, że sprawa, która jest przed nimi zawisła, rodzi pytania wymagające wykładni lub oceny ważności przepisów prawa Unii niezbędnych do rozstrzygnięcia przedstawionego im sporu. Trybunał stwierdził, że norma prawa krajowego, zgodnie z którą sądy, które nie orzekają w ostatniej instancji, są związane ocenami dokonanymi przez sąd wyższego stopnia, nie może pozbawiać tych sądów możliwości zwrócenia się do

7 W tym względzie nie mogę zgodzić się z interpretacją zakresu pytania prejudycjalnego przedstawioną przez rząd niderlandzki w jego uwagach, ponieważ uważa on, że kwestia uznania skutku zawieszającego nie występuje, gdyż z treści postanowienia odsyłającego wynika, że doszło do takiego uznania. Wyraźne odniesienia w art. 13 dyrektywy 2008/115, dotyczącym skuteczności środka odwoławczego dostępnego dla imigrantów, do art. 47 karty, który stanowi potwierdzenie zasady skutecznej ochrony sądowej, oraz do wyroku z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C 562/13, EU:C:2014:2453) stoją w sprzeczności z tą wykładnią, gdyż treść tego wyroku wskazuje na konieczność uprzedniego zbadania kwestii uznania skutku zawieszającego środka odwoławczego w celu rozstrzygnięcia kwestii korzystania z gwarancji powrotu i zaspokojenia podstawowych warunków bytowych danego obywatela.

niego z pytaniami o wykładnię prawa Unii, których dotyczą takie oceny prawa. Trybunał stwierdził bowiem, że sąd, który nie orzeka w ostatniej instancji, taki jak sąd odsyłający, powinien mieć swobodę wystąpienia do Trybunału z nurtującymi go zagadnieniami, jeśli uzna, że ocena prawna dokonana przez wyższą instancję mogłaby doprowadzić go do wydania orzeczenia sprzecznego z prawem Unii [8].

43. Wreszcie, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału, nie do niego należy, w ramach postępowania prejudycjalnego, dokonywanie wykładni prawa krajowego w celu określenia w tym przypadku dokładnego stanu belgijskiego prawa procesowego w zakresie środków odwoławczych wnoszonych przez imigrantów oczekujących na wydalenie.

44. Należy przypomnieć, że procedura prejudycjalna przewidziana w art. 267 TFUE opiera się, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, na wyraźnym rozdzieleniu funkcji sądów krajowych i Trybunału, który jest uprawniony jedynie do orzekania w przedmiocie wykładni lub ważności aktów Unii, o których mowa w tym artykule. W tym kontekście do Trybunału nie należy ocena wykładni przepisów prawa krajowego ani stwierdzenie, czy ich wykładnia dokonana przez sąd krajowy jest prawidłowa [9].

45. Wyłącznie do sądu krajowego, przed którym toczy się spór i który wobec tego musi przyjąć na siebie odpowiedzialność za wydane orzeczenie, należy ocena, w świetle konkretnych okoliczności sprawy, zarówno niezbędności orzeczenia prejudycjalnego do wydania wyroku, jak i znaczenia pytań, które kieruje do Trybunału. W związku z tym, jeżeli zadane pytania dotyczą wykładni przepisu prawa Unii, domniemywa się, że są one istotne i Trybunał jest co do zasady zobowiązany do wydania orzeczenia [10].

46. Po drugie, z uwag rządu belgijskiego można wywnioskować, że istnieje argumentacja dotycząca zakresu stosowania rationae temporis art. 13 dyrektywy 2008/115.

47. W związku z tym rząd belgijski twierdzi [11], że z wyroku z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C 562/13, EU:C:2014:2453) wynika, iż gwarancja skuteczności odwołania musi być zapewniona w momencie wydalenia, tj. w momencie wykonania decyzji nakazującej powrót, i zauważa, że LM nie był przedmiotem żadnego środka przymusowego wykonania dotyczącej go decyzji nakazującej powrót. Podejście to prowadziłoby do przesunięcia wdrożenia zasady skutecznej ochrony sądowej z momentu wydania decyzji nakazującej powrót do momentu, w którym wydalenie jest nieuchronne, i w konsekwencji, do zastosowania gwarancji w oczekiwaniu na powrót przewidzianych w art. 14 dyrektywy 2008/115 po złożeniu odwołania od decyzji nakazującej powrót.

48. Taka argumentacja nie może zostać podtrzymana, ponieważ opiera się na błędnej wykładni wyroku z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C 562/13, EU:C:2014:2453) oraz systemu ustanowionego dyrektywą 2008/115 w celu zapewnienia skutecznej polityki wydalania i repatriacji z pełnym poszanowaniem praw podstawowych oraz godności osób, których dotyczy. Należy stwierdzić, że rząd belgijski ograniczył się do podkreślenia użycia słowa „wykonanie" w sentencji wspomnianego wyroku, nie pojmując tym samym rozumowania Trybunału, które doprowadziło do rozwiązania zawartego w sentencji i późniejszych uściśleń.

49. Pytanie prejudycjalne przedstawione Trybunałowi dotyczyło w szczególności wykładni art. 13 dyrektywy 2008/115 w związku z art. 47 karty w celu ustalenia „właściwości środka odwoławczego, który powinien przysługiwać od decyzji nakazującej powrót" w rozumieniu art. 3 ust. 4 tej dyrektywy, czyli aktu administracyjnego uznającego pobyt danego migranta za nielegalny i ustanawiającego obowiązek powrotu identyczny z tym, który został nałożony na LM w dniu 8 lutego 2016 r. Trybunał stwierdził, że „skuteczność środka odwoławczego od decyzji nakazującej powrót", której wykonanie

8 Zobacz wyrok z dnia 22 czerwca 2010 r., Melki et Abdeli (C-188/10 i C-189/10, EU:C:2010:363, pkt 41, 42 i przytoczone tam orzecznictwo).

9 Zobacz wyrok z dnia 22 maja 2014 r., Érsekcsanádi Mezőgazdasági (C-56/13, EU:C:2014:352, pkt 53 i przytoczone tam orzecznictwo).

10 Zobacz wyrok z dnia 10 grudnia 2018 r., Wightman i in. (C-621/18, EU:C:2018:999, pkt 26 i przytoczone tam orzecznictwo).

11 Zobacz pkt 65 uwag.

może narażać obywatela państwa trzeciego na poważne ryzyko ciężkiego i nieodwracalnego pogorszenia stanu zdrowia, wymaga, by temu obywatelowi przysługiwał środek odwoławczy o skutku zawieszającym, w celu zagwarantowania, by „decyzja nakazująca powrót" nie została wykonana, zanim właściwy organ miał możliwość zbadania zarzutu dotyczącego naruszenia art. 5 dyrektywy 2008/115 w związku z art. 19 ust. 2 karty [12].

50. Trybunał doprecyzował swoje orzecznictwo w wyroku w sprawie Gnandi [13], przypominając o obowiązku przewidzenia, w niektórych przypadkach, odwołania od decyzji nakazującej powrót ze skutkiem zawieszającym z mocy prawa, ale dodając również, że jest tak „tym bardziej w przypadku ewentualnej decyzji o wydaleniu w rozumieniu art. 8 ust. 3 [dyrektywy 2008/115]". Z uzasadnienia tego wyroku wynika, że wydanie decyzji o wydaleniu jest widziane jako sytuacja niepewna i dodatkowa, w której można uznać skutek zawieszający z mocy prawa odwołania wniesionego przez danego obywatela państwa trzeciego.

51. Podejście to tłumaczy się, po pierwsze, faktem, że zgodnie z brzmieniem art. 8 ust. 3 dyrektywy 2008/115 wydanie decyzji o wydaleniu ma charakter hipotetyczny, w przeciwieństwie do decyzji nakazującej powrót przewidzianej w art. 6 ust. 1 tej dyrektywy, i, po drugie, że ta ostatnia decyzja może, ze względu na swój charakter prawny określony w art. 3 ust. 4 wspomnianej dyrektywy, prowadzić, jako taka, do wydalenia danego obywatela państwa trzeciego. Artykuł 13 ust. 1 dyrektywy 2008/115 przyznaje temu obywatelowi prawo do skutecznego środka prawnego w celu zaskarżenia decyzji dotyczących powrotu, które same w sobie zostały zdefiniowane w art. 12 ust. 1 tej dyrektywy jako decyzje nakazujące powrót oraz, „w stosownych przypadkach", decyzje o zakazie wjazdu lub o wydaleniu.

52. Należy podkreślić, że gwarancja skuteczności środka prawnego, przewidziana w wyżej przywołanym art. 13 w związku z art. 47 karty, oznacza z definicji wydanie aktu, który może zostać zaskarżony do sądu w celu zakwestionowania jego zgodności z prawem. Z łącznej interpretacji art. 6, 8, art. 12 ust. 1 i art. 13 ust. 1 dyrektywy 2008/115 wynika zaś, że akt ten może zostać ustanowiony wyłącznie w drodze samej decyzji nakazującej powrót.

53. Wydaje się zatem, że argumentacja rządu belgijskiego, zgodnie z którą na mocy prawa Unii odwołanie o skutku zawieszającym z mocy prawa powinno być dostępne dopiero od momentu, w którym wydalenie jest nieuchronne, a nie od momentu wydania decyzji nakazującej powrót, jest sprzeczna z ogólną systematyką dyrektywy 2008/115, a zatem musi zostać odrzucona.

b) W przedmiocie ram prawnych analizy

54. Jeżeli sąd odsyłający zwraca się do Trybunału o uwzględnienie prawa do poszanowania życia rodzinnego, tak jak wynika ono z art. 7 karty i art. 8 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r. (zwanej dalej „EKPC"), należy zauważyć, że Komisja powołuje się na zupełnie inną podstawę prawną, aby stwierdzić, że konieczne jest uznanie, iż odwołanie wniesione przez skarżącego w postępowaniu głównym ma z mocy prawa skutek zawieszający.

55. Zasadniczo proponuje ona zastosowanie wnioskowania przez analogię do orzecznictwa Trybunału w przedmiocie przyznania obywatelowi państwa trzeciego, na podstawie art. 20 i 21 TFUE, pochodnego prawa pobytu na terytorium Unii, aby nie pozbawiać całej skuteczności prawa pobytu małoletniego dziecka, posiadającego status obywatela Unii Europejskiej w przypadku wydalenia tego

12 Zobacz wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C 562/13, EU:C:2014:2453, pkt 50)

13 Wyrok z dnia 19 czerwca 2018 r., Gnandi (C-181/16, EU:C:2018:465, pkt 56).

obywatela, który jest rodzicem dziecka. Odwołanie wniesione przez skarżącego w postępowaniu głównym powinno zatem mieć skutek zawieszający, aby nie pozbawić skuteczności zawieszenia wykonania decyzji nakazującej powrót, z którego korzysta jego córka, zgodnie z wyrokiem z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C 562/13, EU:C:2014:2453).

56. Trybunał rzeczywiście stwierdził, że prawo pobytu powinno zostać przyznane obywatelowi państwa trzeciego będącemu członkiem rodziny tego obywatela, ze względu na możliwość naruszenia skuteczności (effet utile) obywatelstwa Unii, jeżeli w wyniku odmowy tego prawa obywatel ten byłby w rzeczywistości zobowiązany do opuszczenia terytorium Unii traktowanego jako całość, i tym samym pozbawiony skutecznego korzystania z istoty praw przyznanych przez ten status. W sposób jasny wyjaśnił on, że cel i uzasadnienie wspomnianych praw pochodnych, które nie są prawami właściwymi dla wspomnianych obywateli, opierają się na stwierdzeniu, że odmowa ich uznania może naruszać w szczególności swobodę przemieszczania się obywatela Unii [14].

57. Wydaje się zatem, że orzecznictwo, na które powołuje się Komisja, wpisuje się w kontekst prawny i faktyczny wyraźnie odmienny, jak to przyznaje sama Komisja, niż w niniejszej sprawie, charakteryzującej się tym, że skarżący w postępowaniu głównym i jego córka są jednocześnie obywatelami państw trzecich, których pobyt jest nielegalny i których dotyczy decyzja nakazująca powrót, co wydaje mi się wykluczać proste zastosowanie przez analogię tego orzecznictwa.

58. Chciałbym jednak zwrócić uwagę, że pojęcia „ochrony życia rodzinnego" ale również „nadrzędnego interesu" dziecka są bezpośrednio wykorzystywane przez Trybunał jako wskazówki interpretacyjne różnych przepisów prawa Unii, zarówno prawa pierwotnego, jak i wtórnego, które mogą stanowić podstawę do przyznania obywatelowi państwa trzeciego pochodnego prawa pobytu na terytorium Unii lub do zagwarantowania skuteczności prawa do łączenia rodzin obywateli państw trzecich przebywających legalnie na terytorium państw członkowskich [15].

59. Te szczególne rozważania Trybunału dotyczące art. 7 karty w związku z art. 24 tej karty można przenieść na grunt niniejszej sprawy w celu ustalenia podstawy prawnej dla uznania skutku zawieszającego z mocy prawa odwołania wniesionego przez skarżącego w postępowaniu głównym, ojca ciężko chorego dziecka, od decyzji nakazującej powrót, która go dotyczy.

c) W przedmiocie uznania skutku zawieszającego ze względu na poszanowanie życia rodzinnego

60. Co się tyczy w pierwszej kolejności właściwości środka odwoławczego, który powinien przysługiwać od decyzji nakazującej powrót takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym, z art. 13 ust. 1 dyrektywy 2008/115 w związku z jej art. 12 ust. 1 [16] wynika, że obywatel państwa trzeciego powinien otrzymać możliwość skorzystania ze skutecznego środka odwoławczego, aby zaskarżyć wydaną wobec niego decyzję nakazującą powrót [17].

14 Wyrok z dnia 8 maja 2018 r., K.A. i in. (Łączenie rodzin w Belgii) (C-82/16, EU:C:2018:308, pkt 50, 51 i przytoczone tam orzecznictwo).

15 Zobacz wyroki: z dnia 13 września 2016 r., Rendón Marín (C-165/14, EU:C:2016:675, pkt 66); z dnia 8 maja 2018 r., K.A. i in. (Łączenie rodzin w Belgii) (C-82/16, EU:C:2018:308, pkt 71); z dnia 4 marca 2010 r., Chakroun (C-578/08, EU:C:2010:117, pkt 44); i z dnia 6 grudnia 2012 r., O. i S. (C-356/11 i C-357/11, EU:C:2012:776, pkt 75–80); dwa ostatnie odesłania dotyczą dyrektywy Rady 2003/86/WE z dnia 22 września 2003 r. w sprawie prawa do łączenia rodzin (Dz.U. 2003, L 251, s. 12).

16 Artykuł 12 ust. 1 dyrektywy 2008/115 ma następujące brzmienie: „Decyzje nakazujące powrót oraz, w stosownych przypadkach, decyzje o zakazie wjazdu lub o wykonaniu wydalenia wydawane są w formie pisemnej i zawierają uzasadnienie faktyczne i prawne, a także informacje o dostępnych środkach odwoławczych. Można ograniczyć uzasadnienie faktyczne, jeżeli prawo krajowe pozwala na ograniczenie prawa do informacji, w szczególności w celu ochrony bezpieczeństwa narodowego, obronności, bezpieczeństwa publicznego oraz w celu zapobiegania przestępstwom karnym, prowadzenia dochodzenia w sprawie, wykrywania i ścigania przestępstw karnych."

17 Zobacz wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, pkt 43).

61. Natomiast art. 13 ust. 2 tej dyrektywy stanowi, że organ lub podmiot właściwy w sprawie rozpatrzenia tego odwołania może tymczasowo zawiesić wykonanie kwestionowanej decyzji nakazującej powrót, chyba że takie tymczasowe zawieszenie ma już zastosowanie na mocy prawa krajowego. Wynika z tego, że wspomniana dyrektywa nie wymaga, by środek odwoławczy przewidziany w jej art. 13 ust. 1 miał koniecznie skutek zawieszający [18].

62. Należy jednak podkreślić, że wykładnia przepisów dyrektywy 2008/115 musi być dokonywana, jak przypomniano w jej motywie 2, z pełnym poszanowaniem praw podstawowych i godności osób, których dotyczy [19].

63. Właściwości środka odwoławczego przewidzianego w art. 13 ust. 1 dyrektywy 2008/115 należy zatem określić zgodnie z, z jednej strony, art. 47 karty, który potwierdza zasadę skutecznej ochrony sądowej i stanowi, że każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane w prawie Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem zgodnie z warunkami określonymi w tym artykule oraz, z drugiej strony, z art. 7 karty, który uznaje prawo do poszanowania życia rodzinnego [20].

64. Artykuł 7 karty powinien natomiast być interpretowany w połączeniu z obowiązkiem uwzględnienia nadrzędnego interesu dziecka, ustanowionego w art. 24 ust. 2 tej karty, i ze zwróceniem uwagi na prawo podstawowe dziecka do ochrony i opieki, jaka jest konieczna dla jego dobra, jak również na prawo do stałego, osobistego związku i bezpośredniego kontaktu z obojgiem rodziców, których przestrzeganie bezsprzecznie łączy się z nadrzędnym interesem dziecka [21]. Wymóg wykładni dyrektywy 2008/115 w związku z art. 7 i 24 karty wynika z treści samego art. 5 lit. a) i b) tej dyrektywy, który przewiduje, że wprowadzając w życie tę dyrektywę, państwa członkowskie należycie uwzględniają dobro dziecka i życie rodzinne [22].

65. Jak wynika z wyjaśnień dotyczących karty [23], zgodnie z art. 52 ust. 3 tego aktu, prawa zagwarantowane w art. 7 karty mają takie samo znaczenie i zakres jak te zagwarantowane w art. 8 EKPC, zgodnie z wykładnią zawartą w orzecznictwie ETPC [24].

66. W tym kontekście rząd belgijski podnosi w swoich uwagach, że wezwany do wypowiedzenia się w sprawie zgodności z art. 13 w związku z art. 8 EKPC wyjątkowego systemu ustanowionego w odniesieniu do odwołań od nakazów odstawienia do granicy Gujany Francuskiej (francuski region i departament zamorski), ETPC wskazał w wyroku w sprawie De Souza Ribeiro przeciwko Francji [25], że „w przypadku wydaleń cudzoziemców, kwestionowanych na podstawie domniemanego naruszenia życia prywatnego i rodzinnego, skuteczność nie wymaga, aby zainteresowani dysponowali środkiem odwoławczym ze skutkiem zawieszającym z mocy prawa". W przypadku domniemanego naruszenia

18 Zobacz wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, pkt 44).

19 Zobacz wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, pkt 42).

20 Zobacz podobnie wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, pkt 45).

21 Zobacz podobnie wyroki: z dnia 6 grudnia 2012 r., O. i S. (C-356/11 i C-357/11, EU:C:2012:776, pkt 76); i z dnia 5 października 2010 r., McB. (C-400/10 PPU, EU:C:2010:582, pkt 60). Zwracam uwagę, że w tekście art. 24 ust. 3 karty mowa jest o „obojgu" rodzicach, w zakresie, w jakim przepis ten odnosi się w szczególności do przypadku konfliktu rodzicielskiego, który może prowadzić do bezprawnego uprowadzenia dziecka i do przymusowej separacji od jednego z rodziców. Niemniej jednak, tekst ten wydaje mi się być oparty na ogólnym założeniu, że równowaga i rozwój dziecka oznacza, że powinno ono dorastać w środowisku rodzinnym, u boku swoich rodziców i nie być od nich oddzielone wbrew swojej woli. Istotnym elementem życia rodzinnego jest prawo do życia razem w taki sposób, aby związki rodzinne mogły normalnie się rozwijać i członkowie rodziny mogli żyć razem. (wyroki ETPC: z dnia 13 czerwca 1979 r. w sprawie Marckx przeciwko Belgii, CE:ECHR:1979:0613JUD000683374, § 31; i z dnia 24 marca 1988 r. w sprawie Olsson przeciwko Szwecji (nr 1), CE:ECHR:1988:0324JUD001046583, § 59).

22 Zobacz podobnie wyrok z dnia 6 grudnia 2012 r., O. i S. (C-356/11 i C-357/11, EU:C:2012:776, pkt 80).

23 Dz.U. 2007, C 303, s. 17.

24 Zobacz podobnie wyroki: z dnia 26 marca 2019 r., SM (Dziecko umieszczone w algierskim systemie kafali) (C-129/18, EU:C:2019:248, pkt 65); i z dnia 15 listopada 2011 r., Dereci i in. (C-256/11, EU:C:2011:734, pkt 70).

25 Wyrok ETPC z 13 grudnia 2012 r. w sprawie De Souza Ribeiro przeciwko Francji, CE:ECHR:2012:1213JUD002268907, § 83.

życia prywatnego i rodzinnego kryterium skuteczności nie wymagało zatem, aby zainteresowani dysponowali środkiem odwoławczym ze skutkiem zawieszającym z mocy prawa, w przeciwieństwie do przypadków wydalenia kwestionowanych na podstawie ryzyka nieludzkiego lub poniżającego traktowania, które jest sprzeczne z art. 3 EKPC [26].

67. To jedno odniesienie do przedmiotowego wyroku ETPC nie oddaje różnorodności orzecznictwa tego Trybunału w sprawach łączących imigrację i ochronę życia rodzinnego [27]. Należy ponadto stwierdzić, że okoliczności specyficzne dla sprawy, w której zapadł wcześniej cytowany wyrok, znacząco różnią się od okoliczności przedmiotowego wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, co powoduje, że wspomniane odniesienie orzecznicze pozbawione jest znaczenia w niniejszej sprawie. W rzeczywistości sprawa ta dotyczyła osoby, która osiągnęła pełnoletniość w chwili złożenia wniosku o zastosowanie środka tymczasowego zawieszającego wykonanie decyzji o wydaleniu i postępowanie odwoławcze co do istoty sprawy, zamieszkującej wraz z rodziną w Gujanie Francuskiej i utrzymującej z członkami tej rodziny stosunki, które nie ujawniały żadnej szczególnej sytuacji, poza normalnymi więzami emocjonalnymi. Ponadto, zainteresowany mógł po jakimś czasie po jego wydaleniu powrócić do Gujany Francuskiej i uzyskać zezwolenie na pobyt.

68. Należy podkreślić, że kwestia prawna podniesiona w niniejszym wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy możliwości uznania skutku zawieszającego z mocy prawa odwołania od decyzji nakazującej powrót w rozumieniu art. 3 dyrektywy 2008/115, która, moim zdaniem, obejmuje ocenę sytuacji rodzinnej skarżącego w postępowaniu głównym oraz ewentualne naruszenie prawa do poszanowania życia rodzinnego w dniu, w którym złożył on to odwołanie.

69. Z postanowienia odsyłającego wynika, że w dniu 25 marca 2016 r. skarżący w postępowaniu głównym złożył we własnym imieniu i jako przedstawiciel prawny swojej nieletniej córki, wówczas w wieku prawie 17 lat, odwołanie od decyzji oddalającej wniosek o zezwolenie na pobyt, której towarzyszył nakaz opuszczenia terytorium [28], przy czym te dwie zainteresowane osoby zamieszkiwały w Belgii od dnia 8 kwietnia 2012 r. i mieszkały od tej daty pod tym samym dachem. Sytuacja ta niewątpliwie świadczy o istnieniu „życia rodzinnego", którego wymaga ETPC w swoim orzecznictwie dotyczącym artykułu 8 EKPC, przy czym należy zauważyć, że to pojęcie „życia rodzinnego" może obejmować związek między dzieckiem pochodzącym z małżeństwa lub niepochodzącym z małżeństwa a jego ojcem, niezależnie od tego, czy w tym gospodarstwie domowym pozostaje matka, oraz że ochrona gwarantowana przez ten przepis rozciąga się na wszystkich członków rodziny [29].

70. W sprawach, których przedmiot obejmuje łącznie życie rodzinne i imigrację, dotyczących w szczególności kwestii wydalenia cudzoziemców, w tym przebywających nielegalnie, ETPC wyważa występujące w nich interesy, a mianowicie osobisty interes zainteresowanych osób w prowadzeniu życia rodzinnego na danym terytorium i interes generalny realizowany przez państwo, dotyczący w tym przypadku kontroli imigracji. Czynniki brane pod uwagę obejmują zakres, w jakim rzeczywiście

26 Moim zdaniem nie ulega wątpliwości, że sytuacja LM, w odniesieniu do którego w aktach sprawy nie ma nic, co sugerowałoby, że jest on ciężko chory, nie jest objęta zakresem art. 19 ust. 2 karty, zgodnie z którym nikt nie może być wydalony do państwa, w którym istnieje poważne ryzyko, iż może być poddany nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu. Postanowienie to, w świetle którego Trybunał dokonał wykładni art. 5 dyrektywy 2008/115 w celu uzasadnienia rozstrzygnięcia przyjętego w wyroku z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C 562/13, EU:C:2014:2453), i do którego odwołał się również sąd odsyłający w pytaniu prejudycjalnym, jest w niniejszej sprawie pozbawione znaczenia.

27 Zwracam uwagę, że ETPC orzekł między innymi, że rozdzielenie członków rodziny może wyrządzić im nieodwracalne szkody, pociągając za sobą ryzyko naruszenia art. 8 EKPC, czego należy unikać poprzez zastosowanie środka tymczasowego na mocy art. 39 regulaminu tego Trybunału. (zob. wyrok ETPC z dnia 6 lipca 2010 r. w sprawie Neulinger i Shuruk przeciwko Szwajcarii, oraz z dnia 28 czerwca 2011 r. w sprawie Nunez przeciwko Norwegii, EC:ECHR:2011:0628JUD005559709).

28 Należy zauważyć, że ze względu na brak w prawie belgijskim skutku zawieszającego związanego z odwołaniem od decyzji nakazującej powrót, decyzja o wydaleniu skarżącego w postępowaniu głównym mogła być wydana od dnia 25 marca 2016 r., tj. od dnia upływu 30-dniowego terminu na dobrowolny wyjazd, który związany jest z nakazem opuszczenia belgijskiego terytorium, wydanym wraz z decyzją z dnia 9 lutego 2016 r. o odmowie udzielenia zezwolenia na pobyt, doręczoną w dniu 25 lutego tego samego roku. Fakt, że córka skarżącego w postępowaniu głównym osiągnęła pełnoletniość w dniu 11 kwietnia 2017 r., tj. w trakcie postępowania w sprawie rozpatrzenia odwołania od decyzji nakazującej powrót (które ponadto nie doprowadziło do wydania żadnej decyzji do dnia wydania postanowienia o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym) oraz w trakcie postępowania dotyczącego sporu o korzystanie przez tego skarżącego z pomocy społecznej, jest moim zdaniem nieistotny.

29 Wyrok ETPC z dnia 3 października 2014 r. w sprawie Jeunesse przeciwko Niderlandom, CE:ECHR:2014:1003JUD001273810, § 117.

występują przeszkody dla życia rodzinnego, zakres więzi, które dane osoby nawiązują w umawiającym się państwie, istnienie przeszkód nie do pokonania dla życia rodziny w kraju pochodzenia danego cudzoziemca oraz istnienie kwestii związanych z kontrolą imigracji lub względów porządku publicznego, które przemawiają za wykluczeniem [30].

71. Gdy sprawy dotyczą dzieci, ETCP uważa, że należy wziąć pod uwagę ich nadrzędny interes. W odniesieniu do tej konkretnej kwestii przypomina on, że przyznanie pierwszeństwa nadrzędnemu interesowi dzieci we wszystkich rozstrzygnięciach, które ich dotyczą, jest przedmiotem szerokiego konsensusu, w szczególności w prawie międzynarodowym. Ten interes nie ma wprawdzie sam w sobie charakteru przesądzającego, ale z pewnością trzeba mu nadać dużą wagę. Zatem w sprawach łączenia rodzin ETPC zwraca szczególną uwagę na sytuację małoletnich, których te sprawy dotyczą, w szczególności na ich wiek, sytuację w danym kraju lub krajach oraz *stopień ich zależności od rodziców* [31].

72. W tym kontekście pragnę zauważyć, że to samo pojęcie stosunku zależności jest wykorzystywane przez Trybunał do uzasadnienia pochodnego prawa pobytu na terytorium Unii obywatela państwa trzeciego, jeżeli prawo to jest mu przyznawane z uwagi na członka jego rodziny, który posiada status obywatela Unii na mocy art. 20 TFUE. Trybunał uznaje bowiem, że odmowa przyznania prawa pobytu obywatelowi państwa trzeciego może podważyć skuteczność (effet utile) obywatelstwa Unii jedynie wówczas, jeżeli ów obywatel państwa trzeciego pozostaje z obywatelem Unii, będącym członkiem jego rodziny, w stosunku zależności, skutkiem czego ów obywatel Unii byłby zmuszony do towarzyszenia temu obywatelowi państwa trzeciego oraz do opuszczenia terytorium Unii rozpatrywanego jako całość [32].

73. Dokonując tej oceny, właściwe władze powinny wziąć pod uwagę prawo do poszanowania życia rodzinnego, określone w art. 7 karty, który należy interpretować w związku z obowiązkiem uwzględnienia nadrzędnego interesu dziecka, uznanego w art. 24 ust. 2 karty. Stwierdzenie istnienia stosunku zależności musi bowiem opierać się na uwzględnieniu, w nadrzędnym interesie danego dziecka, wszystkich okoliczności danego przypadku, a w szczególności wieku dziecka, stopnia jego rozwoju psychicznego i emocjonalnego, siły związku uczuciowego dziecka zarówno z jego rodzicem będącym obywatelem Unii, jak i z rodzicem będącym obywatelem państwa trzeciego, a także ryzyka, jakie stanowiłaby dla równowagi tego dziecka rozłąka z tym ostatnim Z tego względu okoliczność, że rodzic będący obywatelem państwa trzeciego wspólnie zamieszkuje z małoletnim dzieckiem będącym obywatelem Unii, jest jednym z istotnych czynników, które należy wziąć pod uwagę przy ustalaniu, czy między nimi zachodzi stosunek zależności, ale nie stanowi jednak warunku koniecznego [33].

74. Jak wspomniano wyżej, rozważania te mogą zostać przeniesione na grunt kwestii ewentualnego naruszenia prawa do poszanowania życia rodzinnego, ocenianego w łączenie z nadrzędnym interesem dziecka, obywatela państwa trzeciego, który jest rodzicem ciężko chorego dziecka, w przypadku wydalenia tego obywatela.

75. W niniejszej sprawie, treść akt przedłożonych Trybunałowi wydaje mi się ukazywać istnienie rzeczywistego związku zależności pomiędzy skarżącym w postępowaniu głównym a jego córką, co podlega ocenie przez sąd odsyłający.

30 Zobacz zwłaszcza wyrok ETPC z dnia 3 października 2014 r. w sprawie Jeunesse przeciwko Niderlandom, CE:ECHR:2014:1003JUD001273810, § 107.

31 Wyrok ETPC z dnia 3 października 2014 r. w sprawie Jeunesse przeciwko Niderlandom, CE:ECHR:2014:1003JUD001273810, § 109 i 118.

32 Wyrok z dnia 8 maja 2018 r., K.A. i in. (Łączenie rodzin w Belgii) (C-82/16, EU:C:2018:308, pkt 52).

33 Wyrok z dnia 8 maja 2018 r., K.A. i in. (Łączenie rodzin w Belgii) (C-82/16, EU:C:2018:308, pkt 71–73).

76. Z postanowienia odsyłającego wynika, że córka LM cierpi z jednej strony na ciężką postać anemii sierpowatej, ciężkie schorzenie mogące w każdej chwili doprowadzić do bolesnych ataków choroby, które mogą wywołać komplikacje i spowodować śmierć, i która wymagała już wielu hospitalizacji zainteresowanej na skutek pogorszenia stanu, oraz z drugiej strony na zaawansowaną kifozę, która wymaga interwencji chirurgicznej ze względu na zagrożenie paraliżem. Sytuacja ta doprowadziła skarżącego w postępowaniu głównym do opuszczenia Konga w towarzystwie swojej córki oraz do złożenia w dniu 20 sierpnia 2012 r. do właściwych władz belgijskich wniosku o wydanie zezwolenia na pobyt ze względu na jej stan zdrowia.

77. Ponieważ ta jednostka rodzinna składa się wyłącznie ze skarżącego i jego córki, pierwszy ze wskazanych zapewniał w momencie składania odwołania i nadal zapewnia niezbędną obecność fizyczną w celu towarzyszenia jej podczas różnych pobytów w szpitalu oraz w celu przestrzegania zaleceń lekarskich, jak również wsparcie emocjonalne, aby psychicznie pomóc córce w pokonywaniu różnych prób, na które jest wystawiana z racji dolegliwości, na które cierpi. Należy podkreślić, że lekarze jasno wskazali, że córka skarżącego w postępowaniu głównym „potrzebuje towarzystwa rodzica mieszkającego z nią na stałe ze względu na jej stan zdrowia (nawracające ataki anemii sierpowatej)".

78. W tych okolicznościach wydalenie obywatela państwa trzeciego, o którym mowa, ojca ciężko chorego dziecka, korzystającego ze skutku zawieszającego z mocy prawa odwołania wniesionego od decyzji nakazującej powrót, której wykonanie mogłoby to dziecko narazić na poważne ryzyko ciężkiego i nieodwracalnego pogorszenia stanu zdrowia, może stanowić naruszenie, o charakterze poważnym i nieodwracalnym, ochrony życia rodzinnego, zapisanej w art. 7 karty, w związku z obowiązkiem uwzględnienia nadrzędnego interesu dziecka, uznanego w art. 24 ust. 2 karty. Przymusowy powrót LM do Konga doprowadziłby do tego, że jego córka cierpiąca na ciężką chorobę zostałaby pozbawiona jego obecności u swojego boku, mimo że jest ona uważana przez lekarzy za niezbędną, z naruszeniem prawa podstawowego dziecka do ochrony i opieki niezbędnej dla jego dobra oraz prawa do utrzymywania stałego, osobistego związku i bezpośredniego kontaktu z obojgiem rodziców, określonych w ust. 1 i 3 tego samego art. 24.

79. Skuteczność odwołania od decyzji nakazującej powrót, której wykonanie może doprowadzić do opisanej powyżej sytuacji, wymaga w tych okolicznościach, by temu obywatelowi państwa trzeciego przysługiwał środek odwoławczy o skutku zawieszającym, w celu zagwarantowania, by decyzja nakazująca powrót nie została wykonana, zanim właściwy organ będzie miał możliwość zbadania zarzutu dotyczącego naruszenia art. 5 dyrektywy 2008/115 w związku z art. 7 i 24 karty [34]. Jest tak tym bardziej w przypadku ewentualnej decyzji o wydaleniu w rozumieniu art. 8 ust. 3 tej dyrektywy [35].

80. Moim zdaniem odmienna wykładnia skutkowałaby naruszeniem praw podstawowych określonych w tych postanowieniach karty, którą art. 6 ust. 1 TUE uznaje za mającą taką samą moc prawną jak traktaty i której przestrzeganie zapewnia Trybunał. Należy przypomnieć, że na państwach członkowskich spoczywa obowiązek nie tylko dokonywania wykładni ich prawa krajowego w sposób zgodny z prawem Unii, ale także czuwania nad tym, by nie polegać na takiej wykładni przepisu prawa wtórnego, która pozostawałaby w konflikcie z prawami podstawowymi chronionymi przez porządek prawny Unii [36].

81. Ponadto zauważam, że moim zdaniem taki sam wniosek zostałby wyciągnięty, gdyby wziąć pod uwagę osiągnięcie pełnoletności przez córkę wnioskodawcy w dniu 11 kwietnia 2017 r. i gdyby przeanalizowano istnienie relacji rodzinnej pomiędzy rodzicem a dorosłym dzieckiem.

34 Zobacz podobnie wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, pkt 50).

35 Wyrok z dnia 19 czerwca 2018 r., Gnandi (C-181/16, EU:C:2018:465, pkt 56).

36 Zobacz podobnie wyrok z dnia 6 grudnia 2012 r., O. i S. (C-356/11 i C-357/11, EU:C:2012:776, pkt 77, 78).

82. Wskazać trzeba, że w swoim orzecznictwie w przedmiocie imigracji ETPC przyznał w wielu sprawach dotyczących młodych dorosłych, którzy nie założyli jeszcze swoich własnych rodzin, że ich powiązania z rodzicami i innymi członkami ich bliskiej rodziny mogą być również rozpatrywane w kategoriach „życia rodzinnego” [37]. Trybunał ten wskazał, że pojęcie „życia rodzinnego” nie obejmuje relacji pomiędzy rodzicami a dorosłymi dziećmi, chyba że zostanie dowiedzione istnienie dodatkowych okoliczności świadczących o zależnościach innych niż zwykłe więzi emocjonalne [38].

83. W kontekście przypomnianej wyżej oceny istnienia stałego związku jako warunku uznania na rzecz obywateli państw trzecich pochodnego prawa pobytu na podstawie art. 20 TFUE, Trybunał posługuje się również rozróżnieniem między osobami małoletnimi a dorosłymi, które co do zasady są w stanie prowadzić życie niezależne od członków swojej rodziny. W związku z tym Trybunał uważa, że uznanie, iż między dwojgiem dorosłych, członkami tej samej rodziny, zachodzi stosunek zależności, który tworzy takie prawo, możliwe jest tylko w wyjątkowych wypadkach, w których w świetle wszystkich istotnych okoliczności zainteresowana osoba w żaden sposób nie może zostać oddzielona od członka rodziny, w zależności od którego pozostaje [39].

84. Wydaje mi się, że również w tym przypadku stwierdzenia te mogą być przeniesione na grunt niniejszej sprawy i że akta sprawy przedłożone Trybunałowi pozwalają na stwierdzenie, że jest to przypadek wyjątkowy. Ustalenia faktyczne dotyczące sytuacji zdrowotnej córki skarżącego w postępowaniu głównym i ich wpływ na charakter relacji łączącej te dwie osoby prowadzą mnie do stwierdzenia, że mamy tu rzeczywiście do czynienia zarówno z życiem rodzinnym zasługującym na ochronę - biorąc pod uwagę, że przedmiotowe relacje wykraczają poza normalne więzi emocjonalne – jak i z taką relacją zależności, że dorosłe dziecko nie mogłoby być w żaden sposób oddzielone od ojca, od którego jest zależne, co jest zgodne z oceną samych lekarzy.

2. W przedmiocie zapewniania zaspokojenia podstawowych warunków bytowych rodzica ciężko chorego dziecka oczekującego na wydalenie

85. Bezsporne jest, że w celu uniknięcia luki prawnej w przypadku tych osób Komisja początkowo zaproponowała zapewnienie minimalnego poziomu warunków pobytu dla nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich, którzy oczekują na wydalenie, odnosząc się do szeregu warunków, wykraczających poza zwykłą opiekę zdrowotną w nagłych wypadkach i podstawowe warunki bytowe, określonych już w dyrektywie Rady 2003/9/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. ustanawiającej minimalne normy dotyczące przyjmowania osób ubiegających się o azyl w państwach członkowskich [40].

86. Należy zauważyć, że ostateczny tekst dyrektywy 2008/115 nie zawiera już odniesienia do dyrektywy 2003/9 i to z uwagi na obawy zgłoszone w trakcie procesu legislacyjnego dotyczące faktu, że odniesienie to może być postrzegane jako „zdeklasowanie” sytuacji nielegalnych migrantów i tym samym wysłanie niewłaściwego komunikatu politycznego. Artykuł 14 ust. 1 dyrektywy 2008/115 ogranicza się do stwierdzenia, że „państwa członkowskie zapewniają, by [niektóre] zasady były brane pod uwagę, tak dalece jak to możliwe”, natomiast w motywie 12 tej dyrektywy podkreślono, że podstawowe warunki bytowe migrantów oczekujących na wydalenie „powinny zostać określone zgodnie z prawem krajowym”.

37 Wyrok ETPC z dnia 23 czerwca 2008 r. w sprawie Maslov przeciwko Austrii, CE:ECHR:2008:0623JUD000163803, § 62 i przytoczone tam orzecznictwo.

38 Wyrok ETPC z dnia 30 czerwca 2015 r. w sprawie A.S przeciwko Szwajcarii CE:ECHR:2015:0630JUD003935013, § 49, i wyrok ETPC z dnia 23 października 2018 r. w sprawie Levakovic przeciwko Danii, CE:ECHR:2018:1023JUD000784114, § 35, 44.

39 Wyrok z dnia 8 maja 2018 r., K.A. i in. (Łączenie rodzin w Belgii) (C-82/16, EU:C:2018:308, pkt 65)

40 Dz.U. 2003, L 31, s. 18.

87. Dokonując dynamicznej wykładni łącznej art. 9 i 14 dyrektywy 2008/115, uwzględniając ogólną systematykę tej dyrektywy, Trybunał w sprawie Abdida [41] uznał przede wszystkim szeroki zakres art. 9 ust. 1 lit. b) tej dyrektywy, przewidującego przesunięcie terminu wydalenia dopóki obowiązuje zawieszenie wykonania decyzji nakazującej powrót, wprowadzone zgodnie z art. 13 ust. 2 tej dyrektywy, stwierdzając, że pierwszy przywołany przepis miał na celu objęcie „wszystkich sytuacji", w których państwo członkowskie jest zobowiązane zawiesić wykonanie decyzji nakazującej powrót na skutek złożenia od niej odwołania. Trybunał wywnioskował z tego następnie, że państwa członkowskie są „zobowiązane" zapewnić obywatelowi państwa trzeciego cierpiącemu na poważną chorobę, który skorzystał ze środka odwoławczego od decyzji nakazującej powrót, której wykonanie może narazić go na poważne ryzyko ciężkiego i nieodwracalnego pogorszenia stanu zdrowia, gwarancje w oczekiwaniu na powrót ustanowione w art. 14 dyrektywy 2008/115.

88. Trybunał uściślił, że w szczególnych okolicznościach, o których mowa wyżej, dane państwo członkowskie jest zobowiązane, zgodnie z art. 14 ust. 1 lit. b) dyrektywy 2008/115, zapewnić, tak dalece, jak to możliwe, zaspokojenie podstawowych warunków bytowych obywatela państwa trzeciego cierpiącego na poważną chorobę oczekującego na rozpatrzenie odwołania, które wniósł on od decyzji nakazującej powrót, w sytuacji gdy ów obywatel jest pozbawiony środków umożliwiających samodzielne zaspokojenie swoich potrzeb, przy czym uzasadnieniem tego obowiązku jest zagwarantowanie rzeczywistego skutku zapewnienia opieki zdrowotnej w nagłych wypadkach i leczenia chorób w podstawowym zakresie, o których mowa w wyżej wymienionym artykule [42].

89. W związku z tym okazuje się, że w ramach rozumowania dedukcyjnego opartego na brzmieniu art. 9 i 14 dyrektywy 2008/115 Trybunał stwierdził, że uznanie skutku zawieszającego z mocy prawa odwołania od decyzji nakazującej powrót wywołuje obowiązkowo konsekwencje polegającą na tym, że jego autor korzysta z gwarancji powrotu, ponieważ zapewnienie zaspokojenia podstawowych warunków bytowych jest konieczne, aby nie pozbawić rzeczywistego skutku szczególnej gwarancji związanej z pogorszeniem stanu zdrowia danego imigranta.

90. W tym kontekście, uprzednie uznanie skutku zawieszającego z mocy prawa złożonego przez skarżącego w postępowaniu głównym odwołania od dotyczącej go decyzji nakazującej powrót wydaje mi się nieuchronnie prowadzić do wniosku, że dane państwo członkowskie jest zobowiązane zapewnić zainteresowanemu gwarancje w oczekiwaniu na powrót określone w art. 14 dyrektywy 2008/115 [43]. W odniesieniu do zapewniania, tak dalece jak to możliwe, zaspokajania przez zainteresowane państwo członkowskie podstawowych warunków bytowych LM, należy zadać sobie pytanie, czy rozumowanie, na którym Trybunał oparł przyznanie takiego zapewnienia na rzecz osoby ciężko chorej, może być zastosowane wobec rodzica, od którego ta osoba jest zależna.

91. W tym względzie wśród zasad, o których mowa w art. 14 ust. 1 dyrektywy 2008/115, znalazły się utrzymanie jedności rodziny w odniesieniu do członków rodziny znajdujących się na danym terytorium oraz uwzględnienie szczególnych potrzeb osób wymagających szczególnego traktowania, których skuteczna realizacja generuje, moim zdaniem, również jednoczesny wymóg zapewnienia zaspokojenia podstawowych warunków bytowych skarżącego w postępowaniu głównym.

92. Niezależnie od faktu, że córka skarżącego w postępowaniu głównym osiągnęła pełnoletniość w dniu 11 kwietnia 2017 r., wydaje mi się w istocie, że jej szczególnie poważna sytuacja zdrowotna oraz jednoczesne istnienie relacji zależności łączącej ją z ojcem są tego rodzaju, że uzasadniają wniosek, zgodnie z którym zarówno utrzymanie jedności rodzinnej w odniesieniu do członków rodziny

41 Zobacz wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, pkt 54–58).

42 Zobacz wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, pkt 59, 60).

43 Zobacz podobnie wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, pkt 58).

znajdujących się na danym terytorium, jak i uwzględnienie szczególnych potrzeb osób wymagających szczególnego traktowania, tj. kategorie obejmujące sytuację ciężko chorego dziecka, mogłyby zostać pozbawione rzeczywistego skutku, gdyby nie towarzyszyło im zapewnienie zaspokojenia podstawowych warunków bytowych wspomnianego skarżącego w zakresie żywności, odzieży i zakwaterowania [44].

93. Jak miałoby bowiem w praktyce wyglądać utrzymanie jedności rodziny i uwzględnienie szczególnych podstawowych potrzeb dziecka w stanie zależności wynikającej z ciężkiej choroby, jeżeli sytuacja materialna jednego z dwóch jedynych członków tej rodziny, mającego w życiu codziennym zapewniać niezbędne wsparcie dla tej osoby, nie jest w żaden sposób brana pod uwagę? Innymi słowy, zaspokojenie podstawowych potrzeb skarżącego w postępowaniu głównym stanowi formę wstępnego warunku dla skutecznej realizacji gwarancji w oczekiwaniu na powrót, przewidzianych w art. 14 ust. 1 lit. a) i d) dyrektywy 2008/115, który powinien być interpretowany w świetle art. 7 karty.

94. Ponadto, przyjmując wprost rozumowanie zastosowane w wyroku z dnia 18 grudnia 2014 r. Abdida, C 562/13, EU:C:2014:2453), należy, moim zdaniem, uznać, że zapewnienie opieki zdrowotnej w nagłych wypadkach i leczenia chorób w podstawowym zakresie, o którym mowa w art. 14 ust. 1 lit. b) dyrektywy 2008/115 i z których korzysta ciężko chora córka skarżącego w postępowaniu głównym w okresie zawieszenia wydalenia na skutek złożenia odwołania od decyzji nakazującej powrót, ze skutkiem zawieszającym, mogłoby zostać pozbawione rzeczywistego skutku, gdyby nie towarzyszyło mu zapewnienie zaspokojenia podstawowych warunków bytowych jej ojca, obywatela państwa trzeciego korzystającego z tego samego zawieszenia i którego obecność u boku córki została uznana za niezbędną ze względów medycznych [45].

95. Należy jednak podkreślić, że w odniesieniu do zobowiązania państw członkowskich do zapewnienia zaspokajania podstawowych warunków bytowych nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich oczekujących na wydalenie, Trybunał wprowadził w wyżej wymienionym wyroku dwa zastrzeżenia.

96. Po pierwsze, zapewnienie takiego zaspokojenia jest uzależnione od stwierdzenia, że zainteresowany imigrant nie jest w stanie sam zaspokoić swoich potrzeb [46], co podlega w przedmiotowej sprawie weryfikacji przez sąd odsyłający, chociaż Trybunał może udzielić wskazówek co do czynników, które należy uwzględnić przy takiej weryfikacji.

97. Zasadnicze pytanie dotyczy oczywiście tego, czy zainteresowany nadal posiada źródło dochodu. Odpowiedź na nie, jak się wydaje wynikać z postanowienia odsyłającego, jest negatywna. Bezsporne jest zatem, że od dnia 11 kwietnia 2017 r. skarżący w postępowaniu głównym nie korzysta już z finansowej pomocy społecznej równej zasiłkowi integracyjnemu, obliczonemu na poziomie kwoty przyznanej osobom mieszkającym z małoletnim dzieckiem pozostającym na utrzymaniu oraz że pomoc społeczna przyznana zainteresowanemu od tego dnia jest ograniczona do pilnej pomocy medycznej.

98. Należy również zbadać, czy skarżący w postępowaniu głównym ma dostęp do legalnego rynku pracy na terytorium Belgii. W tym kontekście należy pamiętać, że o ile art. 3 ust. 1 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/52/WE z dnia 18 czerwca 2009 r. przewidującej minimalne normy w odniesieniu do kar i środków stosowanych wobec pracodawców zatrudniających nielegalnie przebywających obywateli krajów trzecich [47], stanowi, że państwa członkowskie zakazują zatrudniania nielegalnie przebywających obywateli krajów trzecich, o tyle w ustępie 3 tego artykułu wskazano, że

44 Podstawowe potrzeby zdrowotne zostały uwzględnione w art. 14 ust. 1 lit. b) dyrektywy 2008/115.

45 Tytułem uzupełnienia chciałbym zaznaczyć, że wykładnia art. 14 ust. 1 dyrektywy 2008/115 w związku z art. 1, 2 i 3 karty, w którym zagwarantowano poszanowanie godności ludzkiej oraz praw do życia i integralności osoby, oraz art. 4 karty dotyczącego zakazu nieludzkiego lub poniżającego traktowania, mogłaby również stanowić podstawę zobowiązania danego państwa członkowskiego do zapewnienia zaspokojenia podstawowych warunków bytowych skarżącego w postępowaniu głównym. Hipoteza ta została trafnie przedstawiona przez rzecznika generalnego Yves'a Bota w jego opinii w sprawie Abdida, (C-562/13, EU:C:2014:2167, pkt 147, 148, 154, 155), do której odwołuję się z uwagi na pełną zgodność opinii w tej kwestii.

46 Zobacz wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, pkt 59).

47 Dz.U. 2009, L 168, s. 24.

„[p]aństwo członkowskie może zadecydować o niestosowaniu zakazu, o którym mowa w ust. 1, do nielegalnie przebywających obywateli krajów trzecich, których wydalenie wstrzymano i którzy są uprawnieni do podjęcia pracy zgodnie z prawem krajowym”[48]. Ponadto, kwestia dostępu skarżącego w postępowaniu głównym do zatrudnienia nie ma tylko wymiaru prawnego, lecz musi być oceniana in concreto, w kontekście pełnionej przez zainteresowanego roli opiekuna i dyspozycyjności, której wymaga ta sytuacja.

99. Drugie zastrzeżenie wynika z wyraźnego wskazania przez Trybunał, że to do państw członkowskich należy określenie formy, w jakiej nastąpi zapewnienie zaspokojenia podstawowych warunków bytowych zainteresowanego obywatela państwa trzeciego[49].

100. To uściślenie przypomina o zakresie uznania pozostawionym państwom członkowskim na mocy dyrektywy 2008/115 w zakresie podstawowych warunków bytowych imigrantów oczekujących na wydalenie, przynajmniej w odniesieniu do sposobu, w jaki te potrzeby mogą zostać zaspokojone. Moim zdaniem należy na tej podstawie wywnioskować, że stwierdzenie, zgodnie z którym dane państwo członkowskie jest zobowiązane do zapewniania, tak dalece jak to możliwe, zaspokojenia podstawowych warunków bytowych skarżącego w postępowaniu głównym, przy założeniu, że nie jest on w stanie sam zaspokoić swoich własnych potrzeb, nie musi koniecznie oznaczać, że zainteresowany musi otrzymywać zasiłek w formie świadczenia pieniężnego, takiego jak to, którego domaga się przed sądem odsyłającym.

101. Zaznaczam w tym względzie, że rząd belgijski podnosi w swoich uwagach, że córka skarżącego w postępowaniu głównym otrzymuje stosowną pomoc społeczną, której stawka uwzględnia obecność jej rodzica u jej boku. Z postanowienia odsyłającego wynika, że od uzyskania pełnoletności ta młoda dziewczyna otrzymuje pomoc społeczną według stawki „dla osób samotnych” zasiłku integracyjnego powiększoną o świadczenia rodzinne, które jej przysługują ze względu na jej niepełnosprawność.

102. Do sądu odsyłającego należy ocena, czy w tych okolicznościach dochodzi do skutecznego zapewnienia zaspokajania podstawowych warunków bytowych skarżącego w postępowaniu głównym, mieszkającego wspólnie ze swoją córką, co pozwoli, w przypadku odpowiedzi twierdzącej, na to pytanie stwierdzić zgodność ustawodawstwa belgijskiego z prawem Unii[50].

V. Wnioski

103. W świetle powyższych rozważań proponuję, aby Trybunał odpowiedział cour du travail de Liège (trybunałowi pracy w Liège) w następujący sposób:

Artykuły 5 i 13 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/115/WE z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie wspólnych norm i procedur stosowanych przez państwa członkowskie w odniesieniu do powrotów nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich w związku z art. 7, 24 i 47 Karty

48 W postanowieniu odsyłającym (s. 22) wskazane zostało, bez wchodzenia w szczegóły, że mimo posiadania wykształcenia i dużego doświadczenia zawodowego LM, który nadal jest w wieku produkcyjnym, wydaje się wykluczony z rynku pracy z powodu swojej aktualnej sytuacji nielegalnego pobytu. Wskazanie to nie uwzględnia faktu, że termin wydalenia LM powinien zostać przeniesiony w związku ze skutkiem zawieszającym jego odwołania.

49 Zobacz wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r., Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, pkt 61).

50 Wskazuję wreszcie, że sąd odsyłający odniósł się w swoim pytaniu prejudycjalnym do art. 12 karty, co jest oczywiście wynikiem istotnego błędu, czego dowodzi lektura strony 25 postanowienia odsyłającego, na której znajduje się wyraźne odniesienie do zakazu wszelkiej dyskryminacji ze względu na wiek, ustanowionego w art. 21 karty. W każdym razie należy stwierdzić, że sąd odsyłający nie przedstawił żadnych informacji, które wskazywałyby, że w niniejszej sprawie można rozważać odmienne traktowanie obiektywnie porównywalnych sytuacji.

praw podstawowych Unii Europejskiej oraz art. 9 i art. 14 ust. 1 lit. b) tej dyrektywy w związku z art. 7 i 24 tej karty należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym:

– które nie przyznają skutku zawieszającego odwołaniu od decyzji nakazującej powrót lub decyzji o wydaleniu wniesionemu przez obywatela państwa trzeciego, będącego rodzicem dziecka cierpiącego na ciężką chorobę, które korzysta ze skutku zawieszającego z mocy prawa odwołania wniesionego od wyżej wskazanej dotyczącej go decyzji, której wykonanie może narazić je na poważne ryzyko ciężkiego i nieodwracalnego pogorszenia stanu zdrowia, w sytuacji gdy między tym rodzicem i jego nieletnim lub pełnoletnim dzieckiem istnieje stosunek zależności, oraz

– które nie przewidują zapewnienia, tak dalece, jak to możliwe, zaspokojenia podstawowych warunków bytowych wspomnianego obywatela państwa trzeciego w celu zagwarantowania, że skutecznie będą zapewnione, z jednej strony, utrzymanie jedności rodziny z członkami rodziny przebywającymi na danym terytorium oraz uwzględnienie szczególnych potrzeb osób wymagających szczególnego traktowania, i, z drugiej strony, opieka zdrowotna w nagłych wypadkach i leczenie chorób w podstawowym zakresie, na które cierpi małoletnie lub pełnoletnie dziecko tego obywatela, w okresie czasu, na który państwo członkowskie jest zobowiązane przesunąć termin wydalenia tego obywatela państwa trzeciego na skutek złożenia rzeczonego odwołania, z zastrzeżeniem możliwości zaspokojenia przez tego obywatela swoich własnych potrzeb.